Mbi trajtimin e figurës së komunistit në veprat tona dramaturgjike

Mezin Pajo

Donika Fështi

Duke pasqyruar realitetin në zhvillimin e tij revolucionar, letërsia e arti ynë kanë luajtur një rol të ndijshëm pozitiv në edukimin komunist të masave. Ndonëse s'është ndër gjinitë më të zhvilluara si nga ana sasiore dhe cilësore, dramaturgjia, në këtë pikë, në përgjithësi, i është përgjigjur besnikërisht kësaj detyre, veçanërisht, që mbas Plenumit të katërt të KQ të Partisë e fjalës së shokut Enver të 20 dhjetorit të vitit të kaluar. Në këto vitet e fundit ajo ka ecur me hapa më të sigurta dhe ka pasur arritje të mira. Niveli i përgjithshëm i saj është në rritje dhe roli edukativ në masat e gjëra të popullit po bëhet gjithnjë e më i madh.

Duke qenë se arti ynë dramatik (teatër e dramë) i realizmit socialist e ka zanafillën e vet në ditët e Luftës Nacionalçlirimtare, ku lindi si një nevojë e pasqyrimit të përpjekjeve të kohës dhe e ideve revolucionare të Partisë Komuniste Shqiptare, ai vuri në qendër, bashkë me idealin komunist, edhe vetë figurën e e komunistit si frymëzues e shembull qëndrueshmërie, trimërie e guximi. Kjo traditë u ruajt e u zhvillua më pas në pjesën dërmuese të dramaturgjisë dhe tani ne mund të flasim për një konceptim të kristalizuar të figurës së komunistit në dramaturgji. Murrash Gjoka tek drama «Toka jonë» e K. Jakovës, Dini tek «Familja e peshkatarit» e S. Pitarkës, mësuesi tek «Mulliri i Kostë Bardhit» e N. Priftit, Dhimitri tek «Flakë në shtëpi» e Z. Cikulit, Fizi tek «Cuca e maleve» e L. Papës, deputetja tek «Fisheku në pajë» e F. Krajës etj., sipas vendit që zenë në dramë, janë domosdoshmërisht të pranishëm në çdo moment të zhvillimit të konfliktit dramaturgjik dhe luajnë rol me rëndësi në gjithë procesin e edukimit të personazheve të tjerë të veprës. Pa Murrashin s'mund të gjente transformim e rrugëdalje drejt së vërtetës Leka («Toka jonë») pa Dinin nuk do të çelnikosej si një truproje nderi e qëndrimi patriotik familja e Jonuz Brugës («Familja e peshkatarit»), pa mësuesin zor se zgjohej deri në atë shkallë ndërgjegja e revoltuar e Kostë Bardhit («Mulliri i Kostë Bardhit»), pa Dhimitrin do ish e vështirë të gjente rrugën e vërtetë të luftës, dhe brenda vetes kundër njollave të së kaluarës, drejtor Ahmeti tek «Flakë në shtëpi» etj. Në këtë rrugë ecin një varg figurash të tjera në dramat e dy-tri viteve të fundit. Kështu, mund të flasim për një konceptim të drejtë dhe trajtim realist të figurës së komisarit në veprat me temë nga Lufta Nacionalçlirimtare apo të sekretarit të Partisë në veprat me temë nga ditët tona. Arianiti i dramës «Duke u gdhirë viti 1945» të T. Laços është komunisti që, i armatosur me ideologjinë e Partisë, u hap sytë malësorëve për të kuptuar të vërtetën. Ai, me thjeshtësinë e tij, fiton besimin e malësoreve dhe u ngjall ndjenjën e urrejtjes ndaj reaksionit. Arianitin e duan dhe e respektojnë. Në këtë mënyrë, ai e kryen misionin që i është ngarkuar jo vetëm si luftëtar, por, në radhë të parë, si njeriu i Partisë që sjell tek njerëzit idealet e reja komuniste. I besueshëm është edhe komisari Memo në dramën e T. Thanasit «Koha e komisarëve». Në fjalët e veprimet e tij të matura, ku shprehet vendosmëria, besnikëria ndaj idealit dhe shpirti i sakrificës, komandanti Rrapo sheh vërtet njeriun e Partisë, të cilit duhet t'ia dëgjosh fjalën, të mësosh prej tij. Pa Memon do të ishte e vështirë të bënte kthesë komandanti Rrapo, të ndryshonin psikologjia, mentaliteti dhe bindjet e tij për Luftën. Për një realizim të mirë të figurës së sekretarit të Partisë mund të përmendim Salën tek komedia «Zonja nga qyteti» e R. Pulahës apo Zenelin tek drama «Vëllezërit» e M. Stefës, ku spikatin tiparet e vërteta të komunistit, që di të sillet me njerëzit, që me takt e dashuri u futet në zemër e ndikon tek ata. Prania e figurës së komunistit në veprat e dramaturgjisë sonë me temë nga aktualiteti është sugjeruar edhe nga transformimi i thellë e rrënjësor ekonomiko-shoqëror që është bërë tek ne gjatë këtyre 30-vjetëve nën udhëheqjen e Partisë.

Me gjithë arritjet në këtë drejtim, paraqitja e figurës së komunistit në dramaturgjinë tonë, mendojmë se meriton një vëmendje më të madhe e mandej edhe mishërimi i tij skenik shtron kërkesa më të mëdha.

Megjithëse në veprat e dramaturgjisë sonë figura e komunistit është e pranishme, ajo jo gjithmonë luan atë rol që duhet të luajë. Në disa vepra personazhet përfaqësues të Partisë ose nganjëherë edhe të ideve të saj paraqiten si personazhe të dorës së dytë e të tretë, nuk marrin pjesë direkt në zhvillimin e ngjarjeve në dramë. Ata hyjnë e dalin sa për të lëvizur timonin e ngjarjeve, për t'u dhënë udhë personazheve, dhe ne shohim tek personazhet kryesore vetëm efektin e mendimeve të tyre. Për këtë mund të sjellim si shembull figurën e sekretarit të Partisë në dramën e Haxhi Ramës «Duar të fuqishme». Në këtë dramë dëgjojmë të flitet shpesh për të, por vetëm pak çaste e shohim në skenë, megjithëse prania e tij është e domosdoshme për zhvillimin e ngjarjeve. Mënyra si është futur në dramë dhe mosluajtja e rolit që i takon të krijojnë përshtypjen se autori, këtë figurë e ka sjellë në skenë vetëm «për të qenë brenda». Trajtime skematike të kësaj figure gjejmë edhe në drama të tjera me temë nga Lufta Nacionalçlirimtare apo nga ditët tona. Një trajtim të sipërfaqshëm të figurës së komunistit e shohim në figurën e Osos në dramën «Bashkë me agimin» të K. Jakovës. Osua, që ka për qëllim të sjellë fjalën e Partisë në malësi, megjithëse përpiqet të komunikojë e të bëhet i afërt për malësorët, nuk arrin ta kryejë si duhet misionin e tij dhe mbetet i jashtëm e deklarativ.

Spektatori njihet me të në fillim të shfaqjes ku ai hyn sa për të dhënë drejtimin e ngjarjeve dhe më pas tek personazhet kryesorë shohim efektin e fjalëve të tij, ashtu siç dëshiron autori. Me të takohemi përsëri në fund, atëherë kur gjithçka pothuajse ka mbaruar. Po kështu, megjithëse zë shumë pak vend, paraqitet figura e anëtarit të qarkorit në dramën e H. Minarollit «Me gjuhën e pushkës». Ai, ndryshe nga komisari i cili është realizuar mirë, nuk e ka atë forcë mendimi e veprimi që duhet të ketë si përçues i fjalës së Partisë, duke mbetur kështu një figurë mjaft e zbetë e skematike.

Një vend të rëndësishëm zë figura e komunistit Pjetër Pernika në dramën «Drejt lartësive» e N. Dokles por, megjithëse ka përpjekje për t'u bërë sa më i afërt, ai mbetet i cekët e deklamativ e veçanërisht në marrëdhëniet me shokët, ku duhet të ndihej fuqimisht ndikimi dhe forca e tij, vitaliteti i ideve të Partisë sonë, drejtësia e rrugës së saj në edukimin e njerëzve tanë. Në përgjithësi, kjo figurë kërkonte një trajtim më të thelluar. Më veprues duhej të ishte edhe komisari Memo në dramën «Koha e komisarëve». E themi këtë jo për marrëdhëniet e tij me komandantin Rrapo, i cili është njeriu ynë dhe domosdo do ta kuptonte Memon, por në lidhje me armikun, përfaqësuesit e reaksionit. Ai nuk ka me kë të ndeshet, me kë të bëjë debat e të konfliktohet, prandaj edhe trajtimi i figurës së tij mbetet i njëanshëm. Figura të tilla, nuk shkrihen si duhet me zhvillimin e ngjarjeve e nuk ndihmojnë me të gjitha mundësitë evoluimin e personazheve. Në këtë mënyrë disa prej tyre nuk e justifikojnë plotësisht qenien si të tillë në dramë. Ndikimi në tërësi i kësaj figure tek personazhet e tjerë ose mbi ecurinë e ngjarjeve në dramë bëhet jo organikisht. Por, sado të mëdha e të vyera të jenë mendimet që thonë këta personazhe, ata nuk mund të mbeten në mendjen e spektatorit.

Vendosja e figurës së komunistit në qendër të veprave tona dramaturgjike nuk duhet kuptuar si një kërkesë e disa normave të vendosura, por si një domosdoshmëri që e dikton realiteti ynë revolucionar. Idetë e socializmit, duke luftuar dhëmb për dhëmb me gjithë ideologjitë e së kaluarës dhe të botës së sotme kapitalisto-revizioniste, përqafohen tërësisht nga masat e gjera të popullit tonë. Kjo është një luftë e tërë, sa e ndërlikuar aq edhe heroike. Në këtë luftë udhëheq Partia. S'ka arritje, në çdo fushë të jetës, ku të mos jetë i pranishëm kontributi i komunistëve, ku ai të mos jetë në radhët e para. Ndruajtja që vihet re ndonjëherë dhe që pengon vendosjen në qendër të veprës të figurës së komunistit, se mos kushedi a do ketë drama «konflikt», është një barrierë që pengon zhvillimin e dramaturgjisë. «Për të qenë brenda», disa herë, dramaturgët në konfliktin kryesor angazhojnë përfaqësues të së vjetrës ose të tjerë «me mbeturina», ndërsa komunistit, sekretarit të Partisë nuk i japin vendin që meriton. Jeta jonë na tregon, se aty ku puna nuk shkon mirë, janë pikërisht komunistët ata që luftojnë, çajnë përpara dhe në këto vështirësi ata rriten gjer në kufijtë e sakrificës e të madhështisë. Lufta e tyre nuk bëhet vetëm me «të tjerët», por edhe me vetveten për të përsosur figurën si komunist. Përfaqësuesit tipikë të realitetit tonë revolucionar që bartin hallet, dramat nga më të voglat e gjer tek më të mëdhatë, janë komunistët. Është pikërisht ky realitet që dikton vendosjen në qendër edhe të veprave dramatike të figurës së komunistit. Në dramat e viteve të fundit kemi edhe trajtime të drejta të kësaj figure. Tek Qazo Farka, në dramën «Me gjuhën e pushkës» është mishëruar komunisti i vendosur, fjala e të cilit ka peshë dhe ndikon mjaft tek fshatarët. Atë e shohim kurdoherë në veprim, në përpjekje për t'i sqaruar e bërë për vete njerëzit e lëkundur, por të varfër si Xhelo Troka. Dashuria për atdheun, lirinë, popullin dhe urrejtja e madhe për armikun e bëinë atë, që me fjalën e Partisë në gojë e me idealin e saj në zemër, të gjendet kudo i pari dhe të sakrifikohet për çeshtjen e madhe të Luftës Nacionalçlirimtare. Kjo figurë të mbetet në mend për forcën dhe optimizmin që e karakterizon, besimin në idealin për të cilin jep gjithçka. Kjo është një nga figurat më të realizuara të dramës, që di të ruajë gjakftohtësinë në situatat që krijohen, që të bind me forcën e fjalës.

Një shembull mjaft pozitiv të trajtimit dhe realizimit ideo-artistik të kësaj figure, ashtu siç e shohim në jetë, e gjejmë në figurën e Salës, sekretarit të Partisë, në komedinë «Zonja nga qyteti». Sekretari Salë është njeriu i thjeshtë i popullit, i argasur me hallet e shqetësimet e tij, i lidhur ngushtë me çdo gëzim të tyrin. Me pjekuri të vërtetë, me qartësi mendimi e veprimi kalon pa vështirësi çdo situatë. Ai intonohet në të gjithë zhvillimin e ngjarjeve nëpërmjet një humori të gjetur me shumë efekt. Pa moralizime, pa fjalë të mëdha e deklarata emfatike, por thjesht e me buzë të qeshur ai arrin të kryejë detyrën si komunist. Çdo fjalë e tij përshkohet nga humori i hollë e i vetvetishëm, por njëkohësisht goditës e therrës ndaj koncepteve jo të drejta të Ollgës e të ndonjë Tirke, për jetën në fshat. Sala gjen rrugët për t'u futur në botën e Ollgës dhe si pa u ndjerë depërton në psikologjinë e saj. Ai hyn tek njerëzit pa sforcime, me ngrohtësi e me fjalë që të bindin.

Po kështu, njerëzor e i dashur është edhe Zeneli, sekretari i Partisë së kantierit, që shohim në dramën «Vëllezërit». Për realizimin e kësaj figure autori ka gjetur pikërisht ato momente ku zbërthehet bukur ideoartistikisht karakteri i tij, ku zbulohen të gjitha tiparet e vërteta prej komunisti. Zenelin e gjejmë kudo në ballë të punës e të vështirësive, në bisedë drejtpërdrejt m

(vijon në f. 12